

Furs de València

Furs de València. Extravagants, I i II,

Editorial Barcino («Els Nostres Clàssics – Col·lecció A», 139 i 140), Barcelona 2007.

Amb aquests dos volums culmina la magna edició crítica dels *Furs de València*, duta a terme per la tenacitat de Germà Colón, en l'aspecte filològic, i d'Arcadi Garcia, en l'aspecte històrico-jurídic, i, mort aquest l'any 1998, continuada des del volum IX per Vicent Garcia Edo, al qual es deuen, doncs, juntament amb Colón, aquests dos darrers volums dedicats als furs *Extravagants*. En total, fan onze volums de la col·lecció A de «Els Nostres Clàssics», publi-

cats al llarg de trenta-set anys (1970-2007).

Els *Furs de València* són la compilació principal del dret propi del Regne de València, gestada al llarg de més de tres-cents anys, i constitueixen un dels grans monuments del dret català, si entenem aquest com el desplaçament evolutiu d'una mateixa mentalitat jurídica, tant en dret públic com en dret privat, el qual dret, progressivament ampliat i transformat per les Corts respectives, va acabar reflectit, en el segle XVI, en la gran compilació del dret vigent al Principat, les *Constitucions i altres drets de Catalunya*, i en aquesta altra gran compilació valenciana.

L'edició Colón-Garcia es basa en la compilació impresa a València en 1547 i 1548, a iniciativa del notari Francesc Joan Pastor, però dóna preferència a les lliçons dels manuscrits més autoritzats, segons els furs i les èpoques. La compilació de 1547 és anomenada «sistemàtica» perquè, diferentment de les anteriors, no era ordenada segons l'ordre cronològic dels sobirans promulgadors de la norma, sinó prenent per patró l'organització temàtica en llibres i rúbriques del Codi de Justinià, en la versió coneguda aleshores de nou llibres (patró que ja havia establert el gran jurista Pere Albert, autor de les *Commemoracions* i així

mateix de la primera redacció dels *Furs*, de l'any 1238). Doncs, tots els furs que Pastor no pogué encaixar en aquest esquema justinianeu, els recopilà, amb el nom de *Extravagants*, en un segon volum, que és el que recullen aquests dos darrers volums de l'edició crítica publicada per l'Editorial Barcino.

Però, no solament són, els *Furs*, un monument del dret català –o potser fóra millor de dir-ne «catalànic», per evitar la confusió amb el privatiu del Principat–, són encara un monument de la llengua literària catalana, jurídica i general. I dir això és tant com denunciar el provincianisme que ha presidit l'establiment i el desplegament de les precàries institucions de govern i legislació de Catalunya (Mancomunitat, Generalitat de 1932 i de 1980), del País Valencià (Generalitat) i de les Illes Balears (Govern i Parlament), pel que fa a l'aprofitament de la rica tradició jurídico-política de què són testimonis d'excepció tant els *Furs* valencians com les *Constitucions* catalanes, així en l'aspecte conceptual com en el lingüístic.

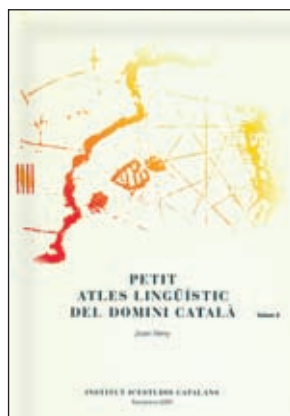
No és que manquessin propostes en aquest sentit, almenys del cantó dels filòlegs, en tots tres països; és que no hi ha hagut, fins ara, voluntat política i fins podríem dir que hi ha hagut voluntat política en contra d'una

renacionalització jurídica, terminològica i estilística, llevat, en el cas de Catalunya, de la reconstitució del dret civil, l'empenta de la qual venia, però, de la *Compilació* de 1960, feta, doncs, per a més sarcasme, en plena època franquista. Tota proposta que s'hagi decantat, ni que només sigui en l'aspecte lingüístic, del model castellà ha estat bé refusada, bé preterida en la pràctica. Una ocasió mancada fou, per exemple, la Llei municipal de Catalunya, en què no hauria costat gaire de renacionalitzar el lèxic municipalista català, però semblà una proposta massa agosarada. Un altre exemple podria ser, també a Catalunya, l'ús vergonyant (i el no-ús vergonyós!) que hom ha fet d'una expressió com *crida i cerca*, admesa en la llengua oficial (i en els diccionaris) gràcies a la tenacitat, en aquest cas, de Carles Duarte, però que la televisió i la premsa «nacionals» generalment ignoren encara ara.

Els *Furs de València* són, doncs, una mina inexhaurible encara per explotar, com es pot entreveure en els importantíssims estudis que Garcia Edo i Colón inclouen en el volum IX de la seva edició crítica, la qual és ara, completa, a disposició dels juristes i els lingüistes que encara no hagin perdut el sentit, i el seny, nacional. ♦

JOSEP FERRER

Petit atlas

Joan Veny,
Petit atlas lingüístic del domini català,
Institut d'Estudis Catalans,
Barcelona 2009.

Amb l'edició del *Petit atlas lingüístic del domini català*, Joan Veny –el «dialectòleg de la llengua catalana», com ha estat anomenat, atesa la seva dilatada i autoritzada dedicació a la dialectologia– es podria interpretar que tanca el cercle que va obrir amb la publicació de «Paralelismos léxicos en los dialectos catalanes» en la *Revista de Filología Española* els anys 1959-1960, treball que era el resultat de la seva tesi doctoral homònima de l'any 1956. Hi comparava les solucions d'alguns dialectes catalans i hi afegia mapes lingüístics que responien, en la seva essència, als mateixos principis que els que es poden trobar en el *Petit atlas*: es tracta de mapes de síntesi que permeten copsar, d'una manera més o menys instantània, les semblances o dissi-

mituds que presenten els mots en les diferents àrees.

Ja a l'inici de la seva activitat investigadora, doncs, l'anhel de Joan Veny era arribar a generalitzacions sobre el que tenien o no en comú diferents zones dialectals del català a partir de la informació de què disposava sobre realitzacions lingüístiques concretes de diversos punts geogràfics.

El temps no passa debades, però. En l'obra de 1959-1960 el jove Veny es va basar, d'una manera primordial, en el *Diccionari Alcover-Moll*; pel que fa als atlas –i, doncs, als mapes a partir dels quals es podien elaborar els de síntesi corresponents–, sols va poder utilitzar una part de l'*Atlas lingüístic de Catalunya* (la publicació de l'obra de Griera havia estat interrompuda en 1939, la resta de materials s'havia perdut

i, d'altra banda, no s'havia publicat encara el primer volum de l'*Atlas Lingüístic de la Península Ibérica*). Una cinquantena d'anys després, ha pogut disposar per al *Petit Atlas* d'una font cartogràfica extensa i valuosa: ens referim a l'*Atlas lingüístic del domini català*. Els qui sabeu que aquest autor ha dedicat gran part de la seva vida al darrer atlas esmentat –confecció del qüestionari, realització d'enquestes sobre el terreny, transcripció de gravacions, preparació dels materials per a la informatització i l'edició, tasques realitzades sovint en col·laboració amb altres lingüistes, dels quals destaquem aquí Lúcia Pons per tal com és coeditora de l'atles a què ens acabem de referir o «atles gran»– comprendreu clarament que, en aparèixer davant els seus ulls cada nou mapa de l'ALDC, amb

la transcripció de la resposta donada pels informants en cadascun dels 190 punts d'enquesta, el seu pensament anava realitzant d'esma les operacions de síntesi a què estava habituat per tal d'identificar les àrees amb semblances o diferències. Endevenireu també que, sense trigar gaire, devia acaronar la idea de confeccionar el *Petit atlas lingüístic del domini català*: tenia, finalment, mercès a l'ALDC, un material extraordinàriament apte per a fer-ne una síntesi, ateses les seves condicions d'homogeneïtat metodològica i d'ingent quantitat de dades que conté.

Els destinataris del *Petit atlas*, segons el que seu autor indicà en el primer volum de l'obra (aparegut l'any 2007), són els universitaris, els alumnes de batxillerat i els dilectants de la llengua. El format de l'obra (DIN A4), fàcilment manejable, pretén d'afavorir la difusió de l'obra en aquest segment de públic. Hi afegiríem que és una obra altament adient per a investigadors, ja que la distribució territorial de les diferents solucions lingüístiques en cadascun dels mapes pot suggerir diferents temes d'anàlisi.

D'aquest *Petit atlas*, ens referirem aquí d'una manera específica al segon volum, que és el d'aparició més recent (2009), els seus 162 mapes han estat escollits a partir del que ofería el volum 2 de l'ALDC (que inclou 269 mapes i 7 llistes de respostes d'escassa variació formal). Veny ja havia anunciat que, per a cada volum de l'ALDC que es publicués, n'apareixeria seguidament un del *Petit atlas*, de manera que s'espera que aquesta darrera obra tingui nou volums. El fet que ambdós atlas es realitzin dins el marc de l'Ins-

titut d'Estudis Catalans facilita aquesta concatenació.

Els mapes del segon volum van agrupats, bàsicament, segons que es refereixin a fonètica (vocalisme, consonantisme), morfologia o lèxic. El títol que encapçala la pàgina en què el mapa s'inserix centra ja el lector sobre el tipus d'informació que aquest li aportarà –indiquem, com a exemples de títol, el del mapa 116 «Pèrdua de la *d* intervocàlica en el sufix *-ada* [a partir dels] mapes 225 (en *criada*), 438 (la *teulada*) i 114 (la *bufetada*) de l'ALDC» o bé el del mapa 194 «El tascó, [a partir del] mapa 307 de l'ALDC (el *tascó* de subjectar la fulla al mànec de les eines)». Després de llegir el títol, la curiositat d'un lector interessat en la distribució territorial dels diversos mots i variants el durà a la llegenda de l'angle inferior dret del mapa, on hi ha les diferents formes lingüístiques que es cartografien, així com la indicació del color que se'ls ha assignat a l'interior del mapa. Per a aquest lector, seguidament, serà el moment d'adreçar la vista cap a l'interior del mapa i el seu tram de colors indicatius de les diferents solucions.

Cal aquí explicar que el mapa base utilitzat presenta cadascun dels punts d'enquesta encerclat dins una figura geomètrica poligonal. És, aquest, un recurs, de base matemàtica, que té com a finalitat que es puguin assignar les característiques de què disposem sobre un punt concret de l'espai que es trobi més proper a aquest que a cap altre dels punts amb informació. Reben el nom de polígons de Haag-Thiessen-Voronoi. El model del mapa poligonitzat correspon al que havien elaborat Goebel i Sobota per

a l'ALDC –moguts pel fet que els era d'utilitat en les seves anàlisis dialectomètriques–, el qual els editors d'aquest darrer havien inclòs com a full solt complementari en l'«atles gran».

Un cop examinat el mapa i la correspondència entre àrees i solucions, amb tota seguretat voldrem saber més sobre els mots. És aleshores quan el text que l'autor ha inclòs en la capçalera del mapa ens il·lustrarà. Efectivament, tenim aquí comentaris lingüístics que tracten sobre l'origen i l'evolució dels diferents mots, en alguns casos amb referències a possibles préstecs lingüístics. També s'hi detallen les variants que apareixen en pocs punts d'enquesta i que, per aquesta raó, no havien tingut assignat cap color. No cal dir quina feinada suposa l'elaboració de cadascun dels comentaris i el coneixement que hi demostra l'autor, així com l'habilitat a seleccionar la informació més important, condicionat com està per l'espai limitat de la capçalera.

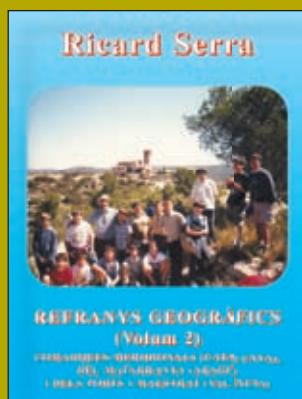
Aportarem alguns suggeriments de tipus cartogràfic: el primer és que, atès que la finalitat principal de l'obra és mostrar la distribució de les diferents solucions que s'indiquen en l'angle inferior dret, ajudaria a fixar l'atenció del lector que el cos de les lletres que assenyalen aquestes solucions en l'angle esmentat fos més gros; el segon és la possibilitat que s'hi inclogués un full transparent superposable (que prengués com a model la figura del primer volum en què hi ha dibuixats els perfils comarcals i els punts d'enquesta) per tal de facilitar les exploracions del mapa que el lector desitgés fer; i el tercer és que el mapa amb els

punts d'enquesta numerats i les seves àrees poligonals circumdants, que es troba en el volum primer de l'obra, s'inclogués en cadascun dels volums.

Un darrer comentari, en aquest cas referit a un mapa de tipus fonètic (el núm. 106, amb el títol de «Evolució de la E tancada tònica del llatí vulgar», per al qual s'han utilitzat les respostes de l'ALDC relatives als mots *paret* (mapa 217), *cep* (qüestionari 1024) i *pera* (qüestionari 1357). Encara que en la llegenda inferior es veu clar que es fa referència a sons (aquests s'assenyalen entre claudàtors i no entre barres inclinades), l'explicació que s'inclou en la capçalera (que, d'altra banda, també manté els claudàtors) sembla fer referència a fonemes; és en aquest sentit que potser s'hauria d'haver indicat que la transcripció amb *e mitjana* que es dona per a Meranges (nord-oest de la Baixa Cerdanya) no ha de ser necessàriament fonemàtica, sinó fruit de l'audició d'unes realitzacions concretes.

Si haguéssim de resumir el que fins aquí hem comentat sobre el *Petit atlas lingüístic del domini català*, diríem que és una obra molt important, que s'ha pogut elaborar mercès a una font excel·lent (l'ALDC) i, més específicament, que és fruit del saber del seu autor, el dialectòleg Joan Veny, i de la voluntat que ha mostrat al llarg de la seva trajectòria d'oferir-nos una visió que abraça diferents àrees de l'espai lingüístic català i que ens informi sobre l'ús dels mots, així com sobre l'origen i l'evolució d'aquests i de les característiques de la llengua. ♦

MONTserrat ADAM AULINAS
(Universitat de Barcelona)

Aquest llibre, parlant de dites, corrandes i refranys geogràfics de les comarques meridionals (Catalunya), del Matarranya (Aragó), dels Ports i del Maestrat (València), mostra la unitat i riquesa de la llengua catalana en les variants de català occidental i valencià. Conté una llista de municipis amb pobles, barris i caserius agregats i amb el principal patrimoni arquitectònic, arqueològic i natural; demografia i altitud. Una altra llista mostra els cims de les zones, amb la seva altitud i adscripció municipal. Hi ha fotografies (en color i en blanc i negre) i dibuixos d'alguns pobles de cada subcomarca o rodalia de la zona.

De vegades, en les planes corresponents s'explica per què motejaven així els veïns o l'origen d'aquestes dites de comarques diverses.

L'autor, Ricard Serra, va publicar abans, en el seu grup cultural A.C.C.P.E., el volum 1 de *Refranys geogràfics* (Pirineu i Pre-pirineu) i 25 volums de *Comarques i subcomarques de Catalunya*.

Aquest llibre és a la venda en les principals llibreries de Barcelona, de Tarragona, de Mollerussa i de les comarques estudiades. També en papereries o botigues de molts pobles de la zona de la Franja i del País Valencià estudiats en el volum. ♦